

SAKSBEHANDLER
Andreas Skogholt Skjetne
Ingrid Melgård
Martine M.Thodesen Sande

VÅR DATO
19.06.2024

postmottak@ra.no
<https://ra.no/>

VÅR REF.
22/03425-7

DERES REF.

DERES DATO

Se mottakerliste

Høring av forslag til forskrift om fredning av statens kulturhistoriske eiendommer – Kap. XX Victoria terrasse. Gnr/bnr 209/367,402,404,407 - Oslo kommune

Riksantikvaren sender med dette forslag til forskrift om endring i forskrift om fredning av statens kulturhistoriske eiendommer kapittel XX, Victoria terrasse, Oslo kommune på høring. Forslaget inneholder omfang, kartfesting, formål og begrunnelse for fredning.

Fredningen vil skje med hjemmel i lov 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner (kulturminneloven) § 22a, jf. lov 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) kap. VII og forskrift 15. februar 2019 nr. 127 om fastsetting av myndighet mv. etter kulturminneloven § 2 (4).

HØRINGSFRIST ER 1. SEPTEMBER 2024.

Bakgrunn

Victoria terrasse er en del av tidligere Fornyings- og administrasjonsdepartementets (nåværende Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet) landsverneplan for regjeringskontorene. Landsverneplanen ble ferdigstilt tidlig i 2011 og i landsverneplanen ble Victoria terrasse valgt ut for verneklasse 1, fredning. Grunnet terrorangrepet i 2011 ble landsverneplanen satt i bero. Riksantikvaren ble orientert av Statsbygg i 2022 at Victoria terrasse skulle avhendes, og at det var ønskelig at verneverdiene var avklart før salget. Riksantikvaren startet derfor opp arbeidet med fredning av Victoria terrasse igjen.

Historikk

Leiegårdshistorien

På høydedraget ved Ruseløkkbakken lå slumkvartalene "Tunis", "Tripolis" og "Algerie", som også ble kalt "Røverstatene" - et område som hadde vært kjent for utfordrende levekår siden 1600-tallet. I skriftet "Piperviken og Ruseløkkbakken" fra 1858 omtalte Eilert Sundt området som «et villnis av murgårder og brakker langs småkrokete, trange gater og smug».

Fra 1820-tallet økte tomteverdiene og bebyggelsen ble tettere med bygg i to etasjer. I 1858 ble området innlemmet i byen. I 1874 tok generalkonsul Peter Petersen initiativet til å danne interesseselskapet "Petersborg", med sikte på å bygge et leiegårdskompleks i området. Etter at Peter Petersen kjøpte området, ble fjellet sprengt ut og det ble opprettet to sokkeletasjer i tegl med basarer, badeanstalt, fiskehall og mange små butikker.

Over dette ble det oppført et kompleks bestående av tre herskapelige leiegårder kalt Sydkvartalet (1884-85), Midtkvartalet (1887) og Nordkvartalet (1887). Bakre del av Midtkvartalet ble føyet til i 1890.

Kvartalene danner en sammenhengende komposisjon i såkalt "hannoverstil" og er tegnet av Henrik Thrap-Meyer, assistert av Wilhelm von Hanno, Paul Due og Richard Steckmest. Leiegårdskomplekset besto av 13 gårder med i alt 124 leiligheter. På forsiden, mot Victoria terrasse, var det store leiligheter på 200–450 m², mens mot Kronprinsens gate var det leiligheter på 80–150 m².

Ved ferdigstillelsen var kvartalene å regne som veldig fasjonable, og dette ble landets fineste og største leiegårdskompleks. Noen av leilighetene hadde opptil 14 rom, egen tjenerinngang, elektrisitet og bad med tre typer innlagt vann: varmt vann, kaldt vann og saltvann.

Mellom 1891 - 1895 bor Henrik og Suzannah Ibsen i Sydkvartalets hjørneleilighet. Her skriver Ibsen Byggmester Solnes og Lille Eyolf. Etter det store boligkrakket i 1899 var det ikke lenger like mye penger å tjene på utleievirksomhet, og deler av komplekset ble tatt i bruk som kontorlokaler. Utenriksdepartementet flytter inn i 1905, før de overtar anlegget i 1913.

Victoria terrasse under 2. verdenskrig

Under andre verdenskrig var Victoria terrasse hovedkvarter for Gestapo - det hemmelige tyske statspolitiet.

Gestapos viktigste oppgave i Norge ble etter hvert å bekjempe den norske motstandsbevegelsen.

Fanger mistenkt for å tilhøre motstandsbevegelsen ble transportert fra bl.a. Møllergata 19 og tatt til Victoria terrasse for forhør. Det ble oppført flere celler i kjelleren på Midtkvartalet og i bakgården. På det meste kunne det holdes opp til 100 fanger der. Stapo, det nazistisk styrte norske statspolitiet, flyttet inn i Kronprinsens gate 10 og samarbeidet tett med Gestapo. Skytebaner ble oppført i kjelleren og på loftet for å trene nye politirekrutter. Det er beskrevet i flere kilder at fanger døde etter å ha hoppet ut fra kontorer i de øvre etasjene i Victoria terrasse. Store deler av bebyggelsen ble preget av Gestapo og Stapos kontorer og administrative virksomhet, kontorer og lokaler brukt til avhør og tortur og logistikk knyttet til midlertidig opphold av fanger. De to små gjenværende cellene i dagens verneomfang representerer kun en brøkdel av denne historien.

Gestapo i Norge kan tilskrives mange grove krigsforbrytelser. Mange motstandsfolk og sivile nordmenn ble torturert og henrettet, og høsten 1942–vinteren 1943 var det Gestapo som hadde det utførende ansvaret innenfor de tyske okkupasjonsmyndighetene for aksjonene mot de norske jødene. Aksjonene endte med at 773 jøder ble deportert fra Norge, og av disse ble 735 personer drept i konsentrasjonsleire, de fleste i Auschwitz- Birkenau i Polen. Det var på kontorene i Victoria Terrasse Holocaust i Norge ble planlagt.

På oppdrag fra Hjemmefronten ble Victoria terrasse bombet to ganger. I september 1942 ble seks nordmenn og to tyskere drept. Nyttårsaften 1944 – ble 20-30 tyskere drept og 79 nordmenn omkom, de fleste på trikk 115 i Drammensveien etter et nytt bombeangrep. Victoria terrasse fikk mindre skader.

Nabobygningene til Nordkvartalet ble hardest rammet av bombingene.

Departementshistorien

Utenriksdepartementet (UD) ble etablert som eget departement i 1905, og flyttet da fra Handelsdepartementets kontorer i Karl Johansgate til Midtkvartalet. De første kontorene omfattet 28 rom, tre pikeværelser og tre kjøkken. I flere år måtte Utenriksdepartementet dele plassen med private leieboere, før hele eiendommen ble kjøpt av staten i 1913 og omgjort til departementskontorer. Med dette kjøpet ble planene om å realisere den planlagte H-formete regjeringsbygningen, som G-blokka var første byggetrinn av, lagt død.

UD holdt til i Midt- og Nordkvartalet inntil de måtte evakuere den 9. april 1940. Først i 1963 flyttet UD tilbake til Victoria terrasse, da den nye fløyen med adresse 7. juni-plassen 1 sto ferdig. I Sydkvartalet var Riksrevisjonen leietaker i perioden 1913 - 1996. Sosialdepartementet holdt til

I Sydkvartalet til 1958. Landbruksdepartementet flyttet ut fra Nordkvartalet også i 1958. I Midtkvartalet hadde politiet sitt hovedkontor frem til 1979 da de flyttet mesteparten av virksomheten til Politihuset ved Grønland. Sentrum politistasjon holdt til her frem til 2000. Victoria terrasse har vært et «Regjeringskvartal» lenge før Regjeringskvartalet ble et begrep om området i Hammersborg. Men selv om flere departement har holdt til her, har Victoria terrasse på mange måter blitt synonymt med Det norske Utenriksdepartement slik som Quai d'Orsay i Paris.

I nordenden av Nordkvartalet, mot 7. juni-plassen, ble det i 1963 oppført en ny fløy tegnet av Bernt Heiberg og Ola Mørk Sandvik. Den nye kontorfløyen hadde et moderne formspråk og gav Utenriksdepartementet et imponerende inngangsparti.

Forskrift om fredning av statens kulturhistoriske eiendommer

Forskrift 9. november 2011 nr. 1088 om fredning av statens kulturhistoriske eiendommer (forskrift om kulturhistoriske eiendommer) er en felles forskrift for de av statens kulturhistoriske eiendommer som fredes. Forskriften består av flere kapitler. Bestemmelsene i kapittel 1 er felles forvaltningsregler for de fredete eiendommene, mens kapittel 2, 3, 4 osv. angir omfang av og formål med fredningen for den enkelte eiendom, og eventuelt særbestemmelser for den aktuelle sektor eller fredning. Generelle bestemmelser ble vedtatt 9. november 2011.

Kapittel XX er kapittelet for fredningen av Victoria terrasse (i høringen er kapittelet gitt det midlertidige navnet «XX». Endelig nummerering vil fastsettes til vedtaket). Kapittelet består av tre paragrafer. § XX – 1 viser fredningens omfang, § XX-2 fastsetter krav om forvaltningsplan og § XX-3 omhandler tiltak på fredet anlegg. Det er to særbestemmelser i forskriftens § XX-3:

1. Fredningen er ikke til hinder for at rotunden i bakgården av Nordkvartalet rives.
2. Fredningen er ikke til hinder for at det kan bygges i bakgårdene til Midt- og Nordkvartalet innenfor rammene av gjeldende regulering. Nye bygg kan ikke være høyere enn eksisterende gesimshøyde.

Tiltak skal på forhånd godkjennes av forvaltningsmyndigheten jf § 1-7.

Vedlegget til § XX- 1 er en del av forslaget til forskriften og inneholder forslag til omfang, formål og begrunnelse for fredningen for Victoria terrasse.

Høring av forskriften vil bli elektronisk tilgjengelig på Riksantikvarens hjemmesider, www.riksantikvaren.no.

Forslag til omfang av fredningen

Fredningen omfatter de tre bygårdene som utgjør Victoria terrasse samt området mellom bygårdene og i bakgårdene. Fredningen omfatter også grøntarealet foran Nordkvartalet på 7. juni plass 1. Unntatt fra fredningen er fasadene i bakgården i Midtkvartalet og Nordkvartalet, bortsett fra bakgårdsfasaden til 1963-bygget som er omfattet av fredningen.

Omfanget og formålet med fredningen er beskrevet i vedlegget til forskriften.

Formålet med fredningen

Fredningens formål fremgår av forskrift om kulturhistoriske eiendommer kap. 1, § 1- 1, og vedlegg XX-1 til kapittel XX.

Eiendomsforhold

Hele fredningsområdet ligger på gnr/ bnr 209/367,402,404,407 Oslo kommune. Eiendommen er i Statsbyggs eie.

Følger av fredningen

Forskriften har bestemmelser som skal bidra til å sikre formålet med fredningen.

Bestemmelsene fremkommer av forskrift om kulturhistoriske eiendommer kap. 1 og kap. XX, se vedlegg. Kulturminnelovens bestemmelser gjelder utfyllende i tillegg til forskriftens spesielle bestemmelser.

Fredningen medfører at det må søkes om tillatelse til å sette i gang alle typer tiltak som går ut over vanlig vedlikehold. Generelt må ingen rive, skade, bygge om eller flytte, skifte ut bygningselementer eller materialer, forandre overflater eller foreta andre endringer som går lenger enn vanlig vedlikehold. Med vanlig vedlikehold menes å ta vare på og reparere de eksisterende bygningselementer.

Forvaltning skal skje i tråd med forvaltningsplan.

Tiltak ut over vanlig vedlikehold på fredete byggverk og anlegg krever tillatelse etter forskrift om fredning av statens kulturhistoriske eiendommer § 1- 4, jf. kulturminneloven § 15a. I henhold til forskrift om kulturhistoriske eiendommer § 1- 4, jf. kulturminneloven § 15a kan Riksantikvaren eller den Riksantikvaren gir myndighet (forvaltningsmyndigheten) - i særlige tilfeller gjøre unntak fra fredningen og fredningsbestemmelsene for tiltak som ikke medfører vesentlige inngrep i kulturminnet (dispensasjon).

Søknad om tillatelse sendes forvaltningsmyndigheten, som avgjør om tiltaket kan iverksettes eller ikke. Oppstår det tvil om hva som kan anses som vanlig vedlikehold, skal forvaltningsmyndigheten likeledes kontaktes.

Forskriftens § XX-2 fastsetter krav om forvaltningsplan for fredningsområdet.

Økonomiske og administrative konsekvenser

I samsvar med kravene i forvaltningsloven er følgene av fredningen godt opplyst gjennom fredningsprosessen for eierne. En fredning vil i de tilfeller det ved dispensasjon settes vilkår som fordyrer arbeidet, innebære økte kostnader for eier. Privat eier kan etter søknad få helt eller delvis vederlag for denne utgiftsøkningen, jf. kulturminneloven § 15 a, annet ledd.

Forvaltningsansvaret når det gjelder dispensasjonsmyndigheten ligger hos Riksantikvaren eller den Riksantikvaren gir myndighet. Ressursbehovet vil avhenge av omfanget av dispensasjonsbehandlinger. Riksantikvaren vil handtere arbeidet med forskriften og kapittel XX innenfor de til enhver tid tilgjengelige ressurser.

Forvaltningsplan

I henhold til forskrift om kulturhistoriske eiendommen skal eiendommer i statlig eie ha en forvaltningsplan. Videre er det statlig eier som er ansvarlig for at det utarbeides forvaltningsplan for sine kulturhistoriske eiendommer. Det er ikke anledning til å gi dispensasjon for tiltak som innebærer vesentlige inngrep i kulturminnet gjennom forvaltningsplan.

Prosess og saksgang

Victoria terrasse er en del av landsverneplan for Regjeringskvartalet, utarbeidet av tidligere Fornyings- og administrasjonsdepartementet i perioden 2010-2011. Fredningsarbeidet ble stilt i bero etter terrorangrepet 22. juli 2011. Riksantikvaren mottok i 2022 melding fra Statsbygg om at Victoria terrasse skulle avhendes og Riksantikvaren satte da i gang arbeidet med fredningen. Det har vært et viktig perspektiv for Riksantikvaren å sikre de viktigste kulturminneverdiene samtidig som vi tilrettelegger for ny bruk.

Riksantikvaren foreslår å tillate bygging i bakgårdene og at fasadene mot bakgården i Nord- og Midtkvartalet ikke omfattes av fredning (med unntak av bakgårdsfasaden til 7. juni plass 1 som fredes). Det tillates imidlertid ikke bygging over eksisterende gesims. Fasadene mot bakgården i Sydkvartalet fredes.

Forhagen til 7. juni plass ble tegnet samtidig med den nye fløyen og inkluderes i fredningen.

Riksantikvaren har også lagt til en fredning på et område utomhus som også sikrer veiene mellom kvartalene slik at Victoria terrasse også i fremtiden vil fremstå med sin tydelige profil. Når Victoria terrasse nå ikke lenger skal være departementslokaler kan det bli nødvendig at fasaden åpnes og tilgjengeliggjøres. Victoria terrasse bestod av originalt av 13 bygårder, alle disse med eksteriøre inngangspartier. Tilbakeføring av originale inngangspartier og portrom på dokumentert grunnlag vil være viktige grep for å tilrettelegge for ny bruk.

Riksantikvaren har hatt tett kontakt med Statsbygg i arbeidet med fredningssaken. Det har blitt foretatt felles befaringer med Statsbygg, Riksantikvaren og Byantikvaren i Oslo i løpet av 2023. Riksantikvaren har hatt god dialog med Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet i saken, og departementet er orientert om endringene fra landsverneplanen.

Riksantikvaren har i nært samarbeid med Byantikvaren i Oslo arbeidet frem formål, begrunnelse og omfang for fredningen.

Endringene fra opprinnelig landsverneplanomfang er forelagt Statsbygg og de har hatt utkastet til fredning til forhåndsvurdering. Statsbygg oversendte kommentarer på utkastet til fredning 28. november 2023.

Noen av innspillene er tatt til følge og innarbeidet i høringsforslaget.

Victoria terrasse er på høringstidspunktet fremdeles departementslokaler for Utenriksdepartementet. Plantegninger for departementslokaler er av sikkerhetshensyn underlagt restriksjoner for bruk. Riksantikvaren benytter derfor forenklede plantegninger som kan offentliggjøres i høringen.

Forslag til fredning sendes nå på høring til alle berørte parter.

Behandling av tiltak hvor det kan være motsetning mellom ulike lover og forskrifter

Det kan oppstå situasjoner der det vil være motsetning mellom kulturminneloven og andre myndighetsområders lover og forskrifter. Dersom avklaringen mellom ulike deler av lovverket ikke er entydig, vil den måtte løses i dialog mellom de myndigheter som forvalter det aktuelle regelverket.

Naturmangfoldloven

Prinsippene i lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) §§ 8 - 12 skal legges til grunn ved offentlig myndighetsutøvelse som berører naturmangfoldet.

Riksantikvaren har gjort søk i Artsdatabankens Artskart og Naturbasen til Miljødirektoratet for å fremskaffe nødvendig kunnskap for beslutningsgrunnlaget. Det ble funnet en registrering i Artsdatabanken innenfor fredningsområdet: Grønnfink - *Chloris chloris* (rødlistet). Det er ikke funnet treff i søk i Naturbasen.

Etter vurdering av fredningsforslagets konsekvenser for naturmangfoldet opp mot bestemmelsene i naturmangfoldloven, kan ikke Riksantikvaren se at fredningen vil påvirke naturmangfoldet i negativ retning på eiendommen eller naboeiendommene.

Avhending

Forskriftsfredning vil bli gjennomført også om Victoria terrasse blir avhendet innen forskriften er endelig vedtatt. Riksantikvaren ber om å bli orientert om en eventuell overdragelse. Informasjon om nye eiere må sendes Riksantikvaren så snart som mulig etter avhending. Riksantikvaren ber også om at aktuelle kjøpere eller leietakere gjøres kjent med innholdet i dette brevet. Videre ber vi om at det informeres i salgsdokumentene og i kjøpskontrakten om at anlegget er under behandling for å bli fredet ved forskrift, jf. kulturminneloven § 22a og forvaltningsloven kapittel VII.

Fredningsvedtaket for byggverk og anlegg som selges ut av statlig eie skal tinglyses. Riksantikvaren tinglyser fredningen som en heftelse på eiendommen jf. kulturminneloven § 22 nr. 5.

Høringsfrist og videre saksgang

Forskriftsfredning etter kulturminneloven § 22a følger saksbehandlingsreglene i forvaltningsloven kapittel VII om forskrifter. I samsvar med forvaltningsloven § 37 sender Riksantikvaren fredningsforslaget ut på offentlig høring, med 6 ukers høringsfrist.

Dette brevet, vedlagt høringsforslaget, er publisert på Riksantikvarens hjemmesider. Riksantikvaren ber om høringsinstansenes syn på forslaget til forskriftens kapittel XX. Frist for eventuelle merknader må rettes skriftlig til Riksantikvaren senest 1. september 2024.

Riksantikvaren er den instans som vedtar forskrift om fredning med hjemmel i kulturminneloven § 22a, jf. § 15. Når høringsperioden er over vil eventuelle endringer i forskrift om kulturhistorisk eiendommer kap. XX, bli innarbeidet før Riksantikvaren vedtar fredningsforskriften.

Vedtak om fredning ved forskrift er ikke et enkeltvedtak etter forvaltningsloven og kan ikke påklages.

Når endringsforskriften er endelig vedtatt av Riksantikvaren, vil den bli kunngjort i Norsk Lovtidend. Kapittel XX vil ved vedtakelsen bli gjort til en del av forskrift 9. november 2011 nr. 1088 om fredning av statens kulturhistoriske eiendommer.

Kontaktinformasjon

Spørsmål kan rettes til:

Andreas Skogholt Skjetne, seniorrådgiver, ansk@ra.no

Martine M. Thodesen Sande, seniorrådgiver (juridiske spørsmål) Martine.Sande@ra.no

Sigrid Murud, seksjonssjef, sigrid.murud@ra.no

Vennlig hilsen

Turid Kolstadløkken

Avdelingsdirektør

Sigrid Murud

Seksjonssjef

Brevet er elektronisk godkjent uten underskrift

Vedlegg:

2. Vedlegg til forskriften

Kopi til: Byantikvaren - Oslo, Postboks 2094 Grünerløkka, 0505 OSLO/
Fortidsminneforeningen, Dronningens gate 11, 0152 OSLO/ Oslo kommune, Rådhuset, 0037
OSLO/ Klima- og miljødepartementet, Postboks 8013 Dep, 0030 OSLO/ Kommunal- og

distriktsdepartementet, Postboks 8112 Dep, 0032 OSLO/ Statsforvalteren i Oslo og Viken,
Postboks 325, 1502 MOSS

Mottaker	Kontaktperson	Adresse	Post
Statsbygg		Postboks 232 Sentrum	0103 OSLO
Utenriksdepartementet		Postboks 8114 Dep	0032 OSLO
Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet		Postboks 8004 Dep	0030 OSLO